

سازمان بهسازی کشور

مرکز برنامه ریزی، فناوری اطلاعات و امنیت فضای مجازی

گزارش تحلیلی - توصیفی زنان سرپرست خانوار

تهیه شده در:

معاونت برنامه ریزی و اطلاعات راهبردی

مهر ۱۴۰۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

۱	مقدمه	۱
۲	معرفی گزارش	۲
۲	کلیات گزارش در یک نما	۳
۶	جزئیات	۴
۶	گزارش بعدخانوار زنان سرپرست خانوار	۵
۹	دهک در آمدی زنان سرپرست خانوار	۶
۱۰	میانگین سنی و رده سنی زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان	۷
۱۲	زمان ثبت مستمری و پشت نوبت	۸
۱۳	وضعیت نااهل	۹
۱۴	فرزندان زنان سرپرست خانوار	۱۰
۱۶	زنان سرپرست خانوار بهره مند از کمک هزینه شهرییه دانشجویی	۱۱
۱۷	زنان سرپرست خانوار و معلولیت	۱۲
۱۹	قطع مستمری	۱۳

سرپرست خانوار، عضوی از خانوار است که اعضای خانوار وی را به این عنوان معرفی می کنند. در صورتی که اعضای خانواده قادر به تعیین سرپرست خانوار نباشد، مسن ترین عضو خانوار به عنوان سرپرست تلقی می شود. در خانوارهای یک نفره، همان شخص سرپرست خانوار است (مرکز آمار ایران ۱۳۷۵).

در خانواده های ایرانی، معمولاً مرد (پدر) سرپرست خانواده محسوب می شود. اما تحت شرایطی، چنین مسئولیتی بر عهده زنان به دلایل مختلف در ایران رو به فزونی است. اغلب این خانوارها "سرپرست زن" (مادر) قرار می گیرد. امروزه پدیده خانوارها دارای مشکلات عدیده ای هستند، به گونه ای که اخیراً فزونی زنان سرپرست خانوار به صورت عارضه ای اجتماعی مطرح می شود.

زنان سرپرست خانوار به کسانی گفته می شود که بدون حضور منظم و یا حمایت یک مرد بزرگسال، سرپرستی خانوار را به عهده می گیرند و مسئولیت اداره اقتصادی خانواده، تصمیم گیری های عمده و حیاتی به عهده آنهاست (مرکز آمار ایران ۱۳۷۹ سالنامه آماری ۱۳۸۲).

زن سرپرست خانوار طبق تعریف سازمان بهزیستی کشور، زنی است که هرگز ازدواج نکرده و سن وی هجده سال و بیش تر بوده یا ازدواج کرده اما بنابه عللی از قبیل: طلاق، متارکه یا فوت، از کار افتادگی، مفقودالایر شدن، سربازی، محکومیت به زندان، مجهول المکان بودن، اعتیاد، مهاجرت، متواری شدن یا بیماری صعبالعلاج همسر، سرپرست خانوار^۱ شده است.

این گروه از زنان اغلب با عوامل آسیب زایی همچون تبعیضات فرهنگی، ضعف دسترسی به فرصتهای شغلی، بیسوادی یا کم سوادی، نداشتن درآمد مستمر، مشکلات روحی و روانی مواجه می باشند که در صورت فقدان حمایت های همه جانبه، هزینه های آسیب زایی را به جامعه تحمیل خواهند نمود. همچنین نارسایی در برخی قوانین، ناهماهنگی بین دستگاه های مرتبط با زنان سرپرست خانوار و محدودیت منابع مالی به عنوان مهمترین مشکلات این دسته از زنان است و در تمام برنامه ریزیها برای توانمندسازی زنان سرپرست خانوار، باید به سطح اقتصادی خانوارهای دارای سرپرست زن توجه شود.

زنان خود سرپرست نیز زیر مجموعه ای از زنان سرپرست خانوار هستند که تحت عنوان خانوارهای تک نفره با سرپرست زن در سرشماری ها لحاظ می گردند. این گروه، زنان بیوه، مطلقه یا همسران مردان مهاجر، متواری، زندانی، مفقودالایر و ... و دخترانی که هرگز ازدواج نکرده اند را در بر می گیرد که برخی شاغل بوده یا در اثر فوت والدین از مستمری آنها استفاده می کنند.

^۱ سرپرست خانوار: عضوی از خانوار است که در خانوار به این عنوان شناخته می شود و معمولاً مسئولیت تأمین تمام یا بخش عمده ای از هزینه های خانوار و یا تصمیم گیری درمورد نحوه هزینه کردن درآمدهای خانوار را برعهده دارد. این فرد لزوماً مسن ترین عضو خانوار نیست و می تواند مرد یا زن باشد. در خانوار یک نفره، همان شخص سرپرست خانوار است.

لذا با توجه به افزایش روز افزون این گروه از زنان، نقش نهادهای دولتی در ساماندهی این گروه حائز اهمیت می باشد و لازم است تدابیری اتخاذ شود تا ضمن کاهش مشکلات آنها از اخلاص در نظم، ثبات اجتماعی و تکمیل زنجیره آسیبهای اجتماعی جلوگیری گردد.

۲. معرفی گزارش

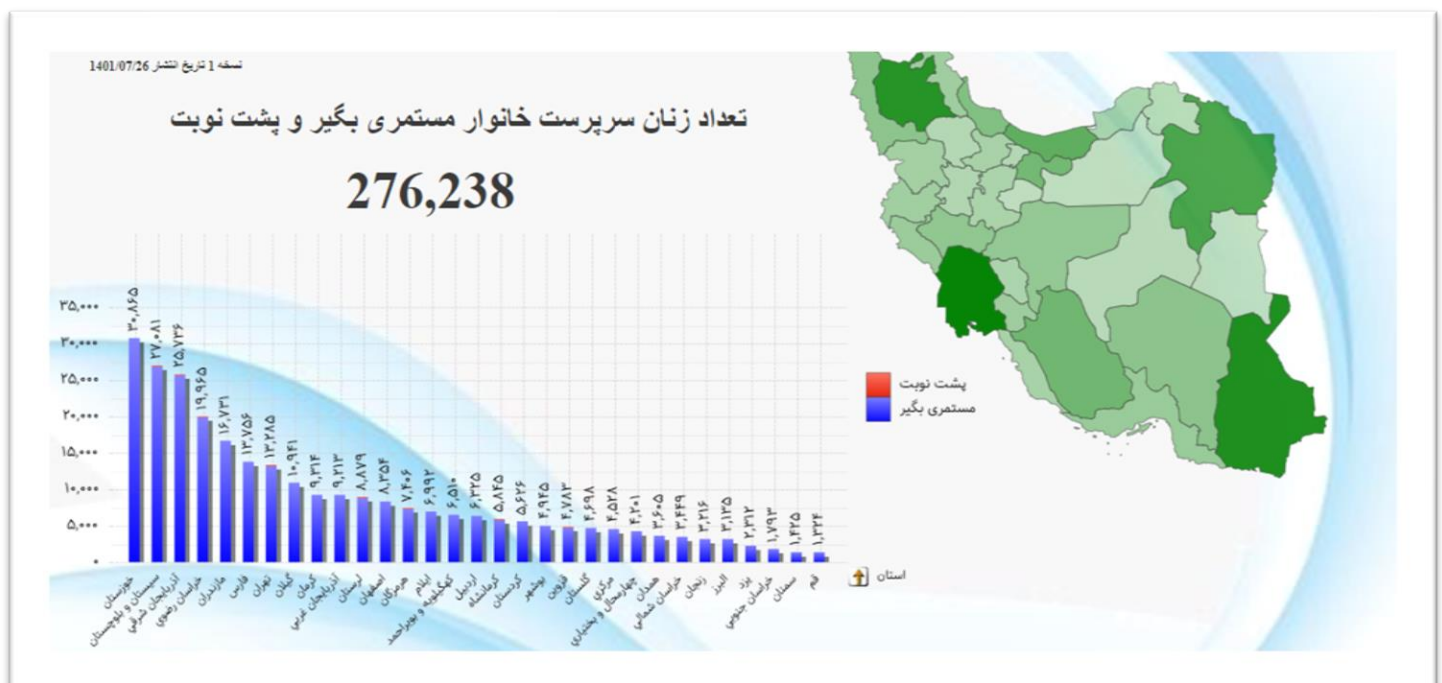
این گزارش بر مبنای گزارش "زنان سرپرست خانوار" سامانه گزارش ساز (کلیک ویو) سازمان بهزیستی تهیه شده است و نیمرخی از وضعیت موجود می باشد.

جزئیات زنان سرپرست خانوار زنان سرپرست خانوار

این گزارش شامل دو شیت به نامهای "مستمری بگير" و "پشت نوبت" که شامل دو نمودار می باشد در قالب یک نمودار ستونی، تعداد زنان سرپرست خانوار مستمر بگير و پشت نوبت مستمری به تفکیک استان نمایش داده شده است، و نمودار دوم توزیع این تعداد بر روی نقشه نمایش داده شده است.

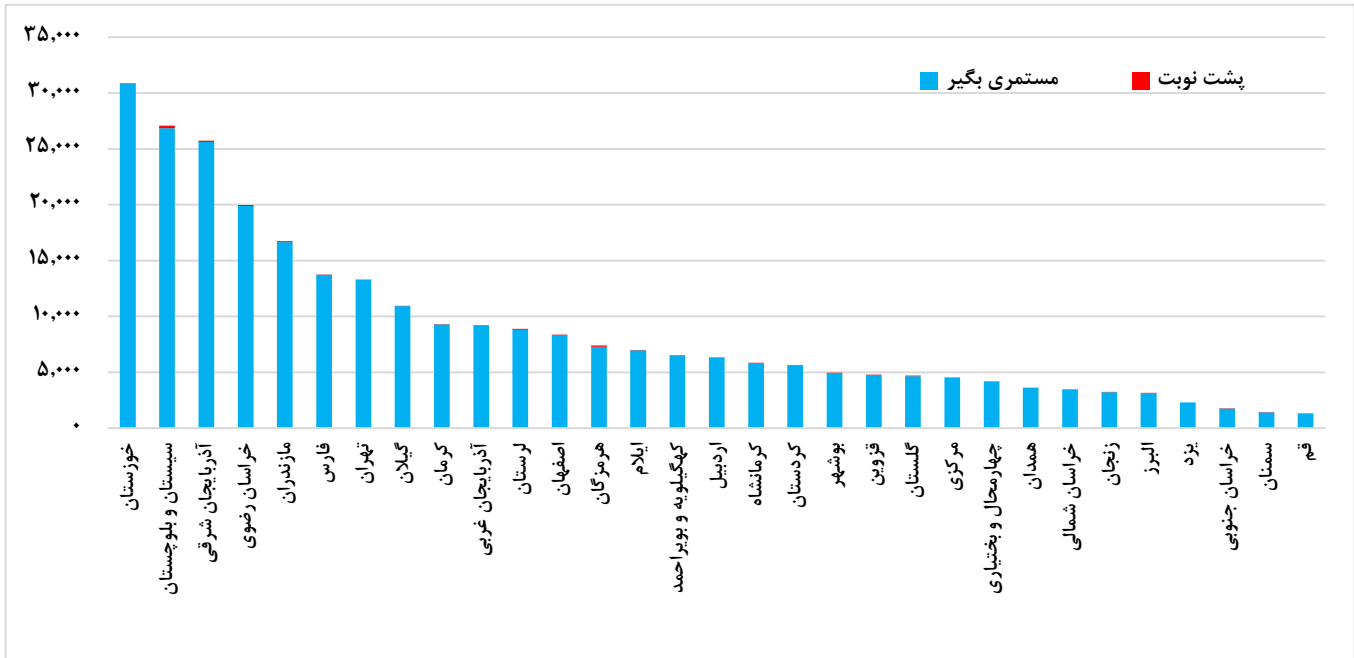
۳. کلیات گزارش در یک نما

در لبه اول این گزارش با عنوان "زنان سرپرست خانوار" نمای کلی از وضعیت موجود پرونده های زنان سرپرست خانوار نمایش داده شده است. تعداد ۲۷۶,۲۳۸ نفر زن سرپرست خانوار (در زمان تهیه گزارش) تحت پوشش سازمان می باشند.

شکل ۱- نمای تب اول گزارش زنان سرپرست خانوار

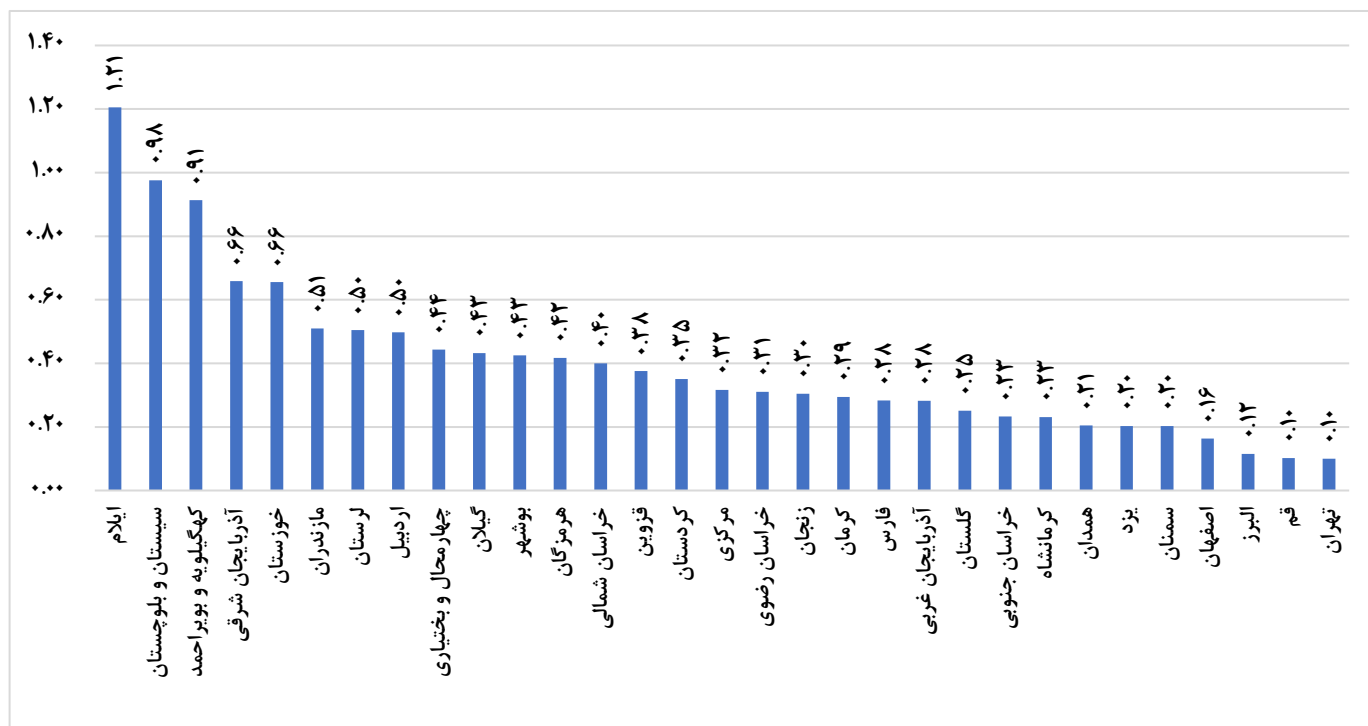
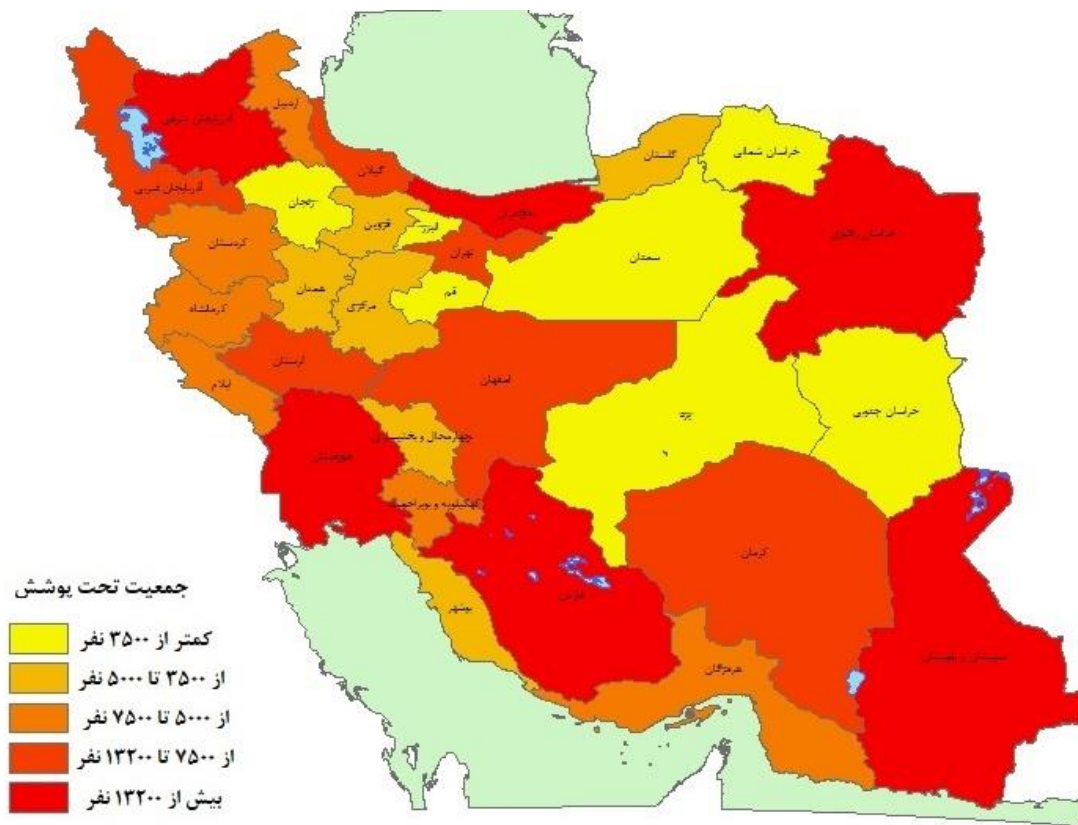
در بخش سمت راست صفحه، نمودار دوم یعنی نقشه، توزیع فراوانی پرونده های زنان سرپرست خانوار در سطح کشور نمایش داده شده است که رنگهای تیره تراکم جمعیت بیشتر را نمایش می دهند.

شکل ۲- نمودار ستونی تعداد زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان

چنانچه در نمودار ستونی شکل ۲ مشاهده می شود استانهای خوزستان، سیستان و بلوچستان، آذربایجان شرقی، خراسان رضوی، مازندران، فارس و تهران به ترتیب بیشترین جمعیت تحت پوشش کشور را دارند و استانهای قم، سمنان، خراسان جنوبی، یزد و البرز کمترین جمعیت تحت پوشش را دارند.

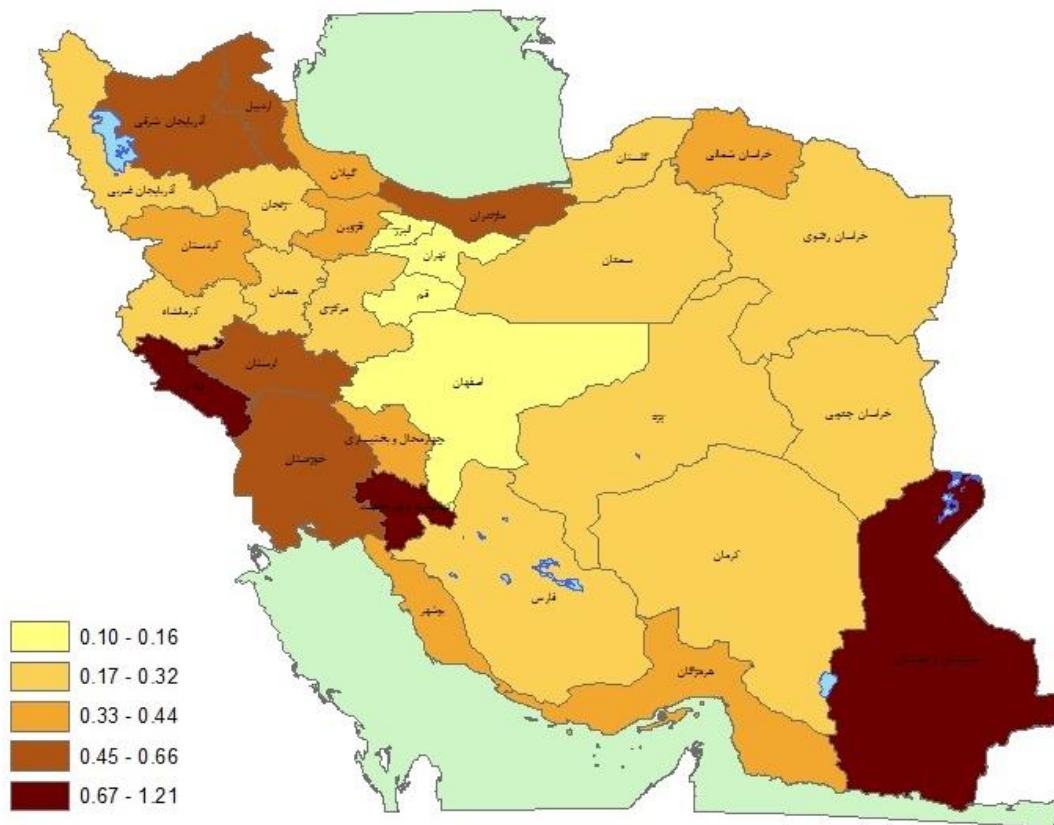
نقشه ۱- تراکم جمعیت تحت پوشش

شکل ۳- نمودار نسبت جمعیت تحت پوشش به جمعیت استان

با شاخص سازی و تقسیم جمعیت تحت پوشش بر جمعیت استان، چنانچه در نمودار شکل ۳ نمایان است استان ایلام با تحت پوشش قرار دادن ۱,۲۱ درصد از جمعیت استان بیشترین نسبت تحت پوشش به جمعیت را داراست و استانهای سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد در رتبه های بعدی قرار دارند. این نسبت برای استانهای تهران و قم برابر ۰,۱ درصد و البرز ۰,۱۲ درصد می باشد که کمترین نسبت تحت پوشش به جمعیت استان را شامل می شود.

نقشه ۲ - نسبت زنان سرپرست خانوار تحت پوشش به جمعیت سرشماری سال ۱۳۹۵

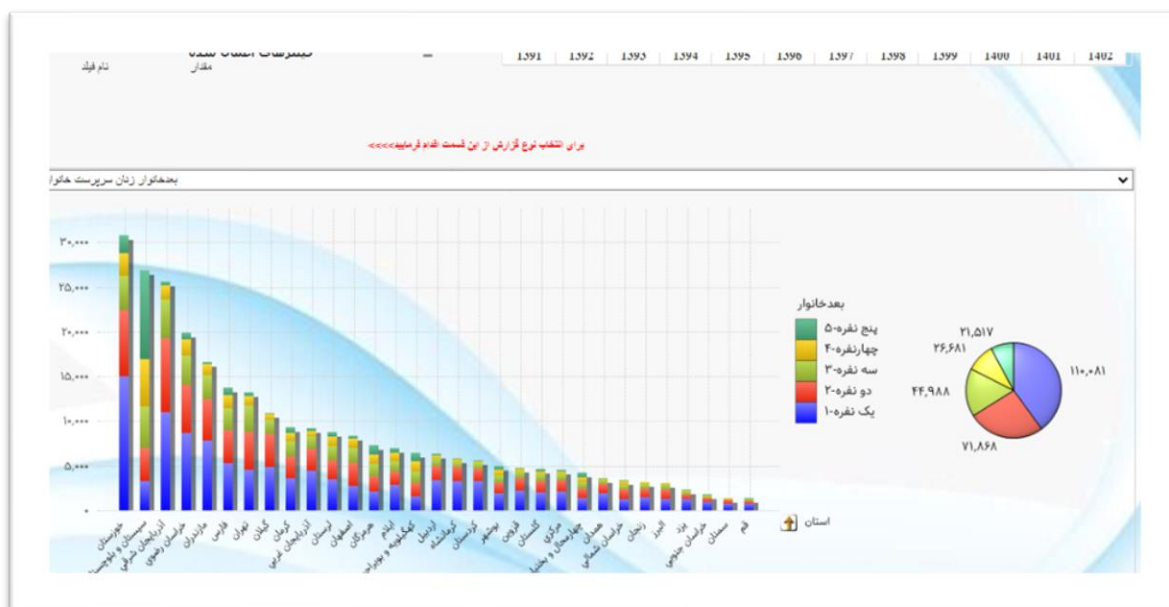
۴. جزئیات

تب دوم گزارش، جزئیات، شامل گزارش های زیر می باشد:

بعدخانوار زنان سرپرست خانوار، بعدخانوار زنان سرپرست خانوار پشت نوبت مستمری، دهک درآمدی زنان سرپرست خانوار، رده سنی زنان سرپرست خانوار، زمان ثبت مستمری به سال، زمان ثبت پشت نوبت مستمری به سال، زمان ثبت مستمری به ماه و سال، زمان ثبت پشت نوبت مستمری به ماه و سال، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان زنان سرپرست خانوار مستمری بگیر، تعداد فرزندان زنان سرپرست خانوار پشت نوبت مستمری، زنان سرپرست خانوار دانشجو، زنان سرپرست خانوار دارای فرزند دانشجو، زنان سرپرست خانوار دارای معلولیت، زنان سرپرست خانوار دارای فرزند معلول، مانده اعتبارات مستمری و قطع مستمری می باشد.

همچنین در بالای صفحه دکمه هایی برای اعمال فیلتر برای سنوات ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲ تعبیه شده است که با کلیک بر روی هر کدام، آمار مربوط به آن سال نمایش داده می شود.

فیلتر اعمال شده بر روی گزارش در قسمت بالای صفحه و در سمت راست آرم سازمان نمایش داده می شود. برای حذف فیلتر می توان از دکمه حذف فیلتر استفاده کرد.

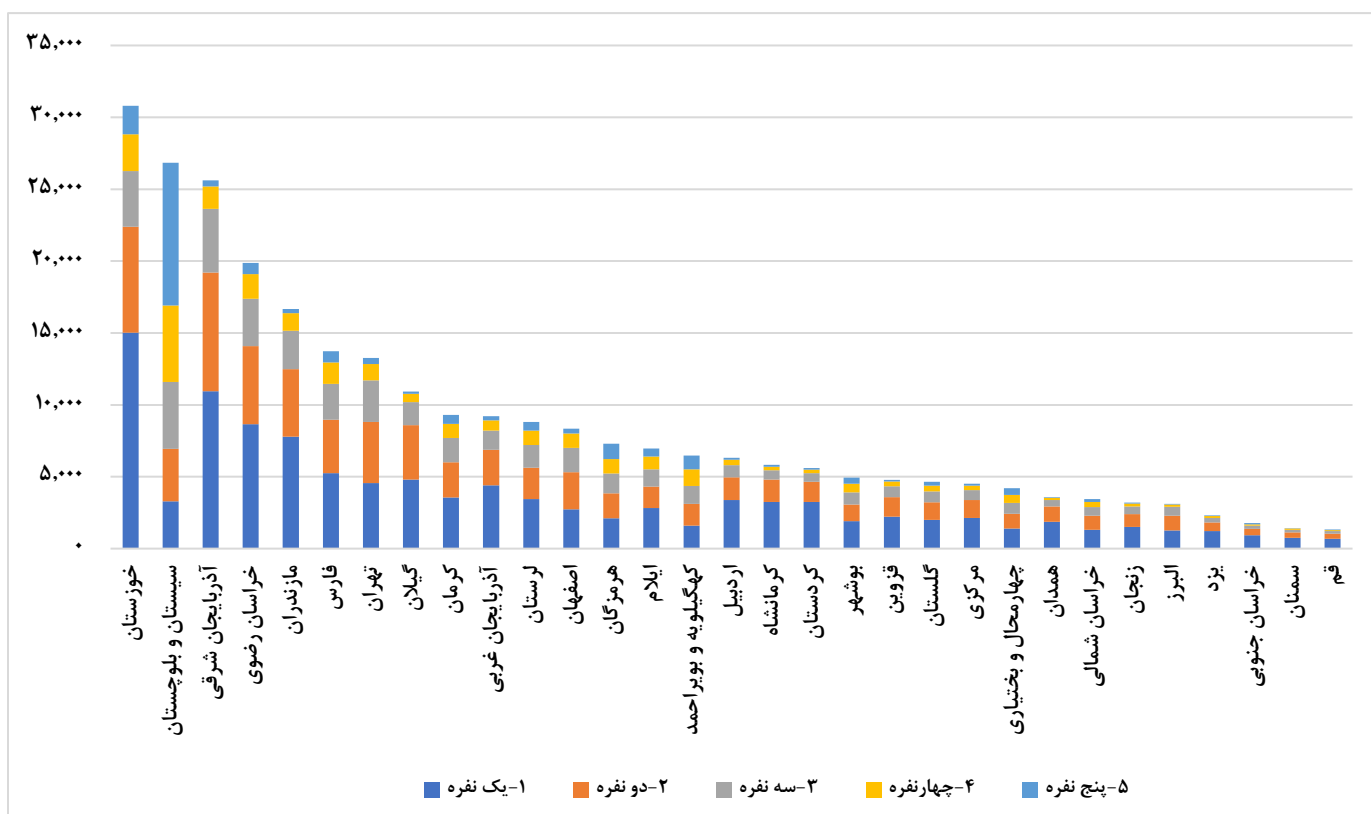
شکل ۴- گزارش بعدخانوار زنان سرپرست خانوار

۵. گزارش بعدخانوار زنان سرپرست خانوار

چنانچه در شکل ۴ نشان داده شده، گزارش بعدخانوار زنان سرپرست خانوار شامل ۲ نمودار می باشد. نمودار ستونی تعداد زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان و بعد خانوار مشمول مستمری (شکل ۵)، نشان دهنده تعداد هر گروه از بعد خانوار به تفکیک رنگ در هر ستون استان می باشد. توضیح اینکه مبالغ مستمری به شرح جدول ذیل می باشد:

جدول ۱- مبالغ مستمری بر حسب بعد خانوار

مبلغ مستمری (ریال)	بعد خانوار
۷,۶۴۴,۰۰۰	۱ نفره
۱۰,۹۲۰,۰۰۰	۲ نفره
۱۵,۲۸۸,۰۰۰	۳ نفره
۱۹,۶۵۶,۰۰۰	۴ نفره
۲۴,۰۲۴,۰۰۰	۵ نفره و بیشتر

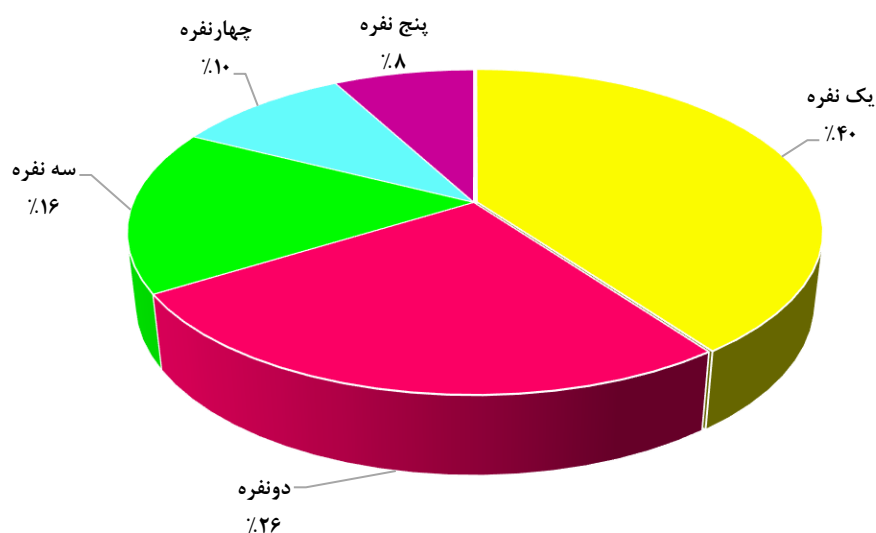
شکل ۵- نمودار ستونی تعداد زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان و بعد خانوار

توزیع نسبت تعداد بعدخانوار در نمودار دایره ای شکل ۶ (نمودار بالاو سمت راست در گزارش سامانه) نمایش داده شده است.

در نمودار دایره ای دوم در گزارش سامانه (شکل ۷)، نسبت تعداد زنان سرپرست خانوار مستمری بگیر و پشت نوبت مستمری نمایش داده شده است.^۲
جدول زیر تعداد ثبت مستمری های زنان سرپرست خانوار را در سنوات ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲ را نمایش می دهد:

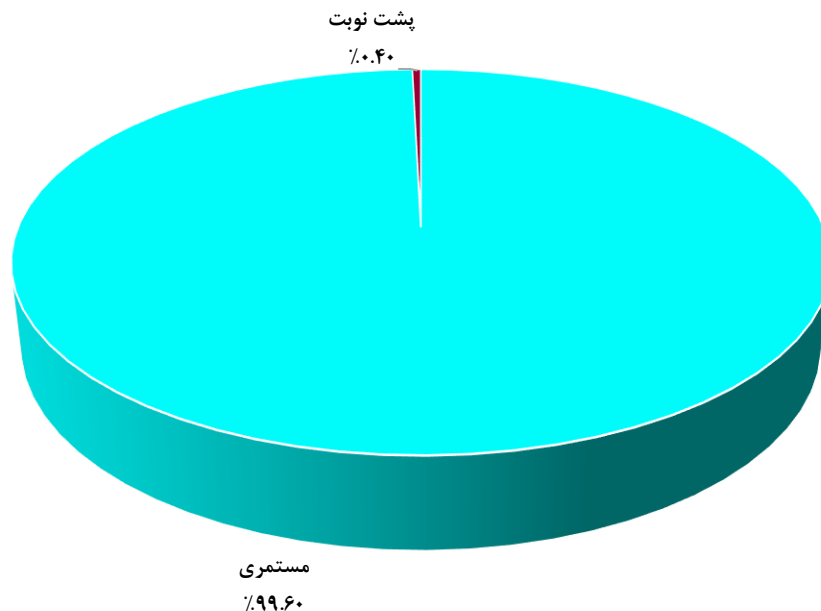
جدول ۲- تعداد مستمری ثبت شده

سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲
تعداد	۲۹.۱۶۰	۴.۹۰۸	۷.۲۵۲	۸.۱۶۲	۸.۵۵۹	۱۸.۰۷۷	۲۸.۳۹۲	۲۶.۸۹۹	۹.۸۹۳	۲۷.۹۸۴	۸۱.۰۲۵	۲۴.۸۲۴

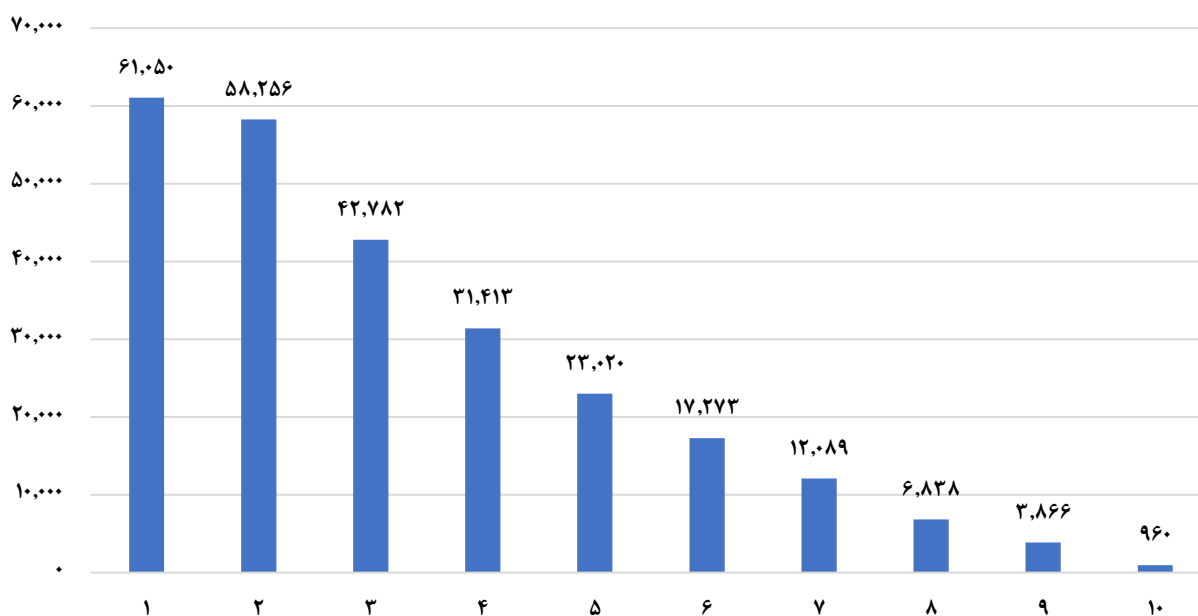
شکل ۶- نمودار دایره ای نسبت بعدخانوار زنان سرپرست خانوار مستمری بگیر

^۲ با نگهداشتن نشانگر ماوس بر روی هر بخش از نمودارها، مقدار مربوط به آن بخش نمایش داده می شود و همچنین با کلیک راست روی نمودار و انتخاب گزینه **send to excel** ، داده های نمودار به اکسل منتقل خواهد شد.

شکل ۷- نمودار دایره ای نسبت زنان سرپرست خانوار مستمری بگیر و پشت نوبت
 تعداد کل زنان سرپرست خانوار پشت نوبت ثبت شده برابر با ۱۱۰۳ نفر می باشد که استان سیستان و بلوچستان با ۲۴۴ نفر مورد معادل ۲۲ درصد پشت نوبت ثبت شده کشور را به خود اختصاص داده و بالاترین تعداد پشت نوبت مستمری زنان سرپرست خانوار را دارد.
 استانهای چهارمحال و بختیاری، یزد، قم و آذربایجان غربی کمترین تعداد پشت نوبت ثبت شده را دارند.

۶. دهک درآمدی زنان سرپرست خانوار

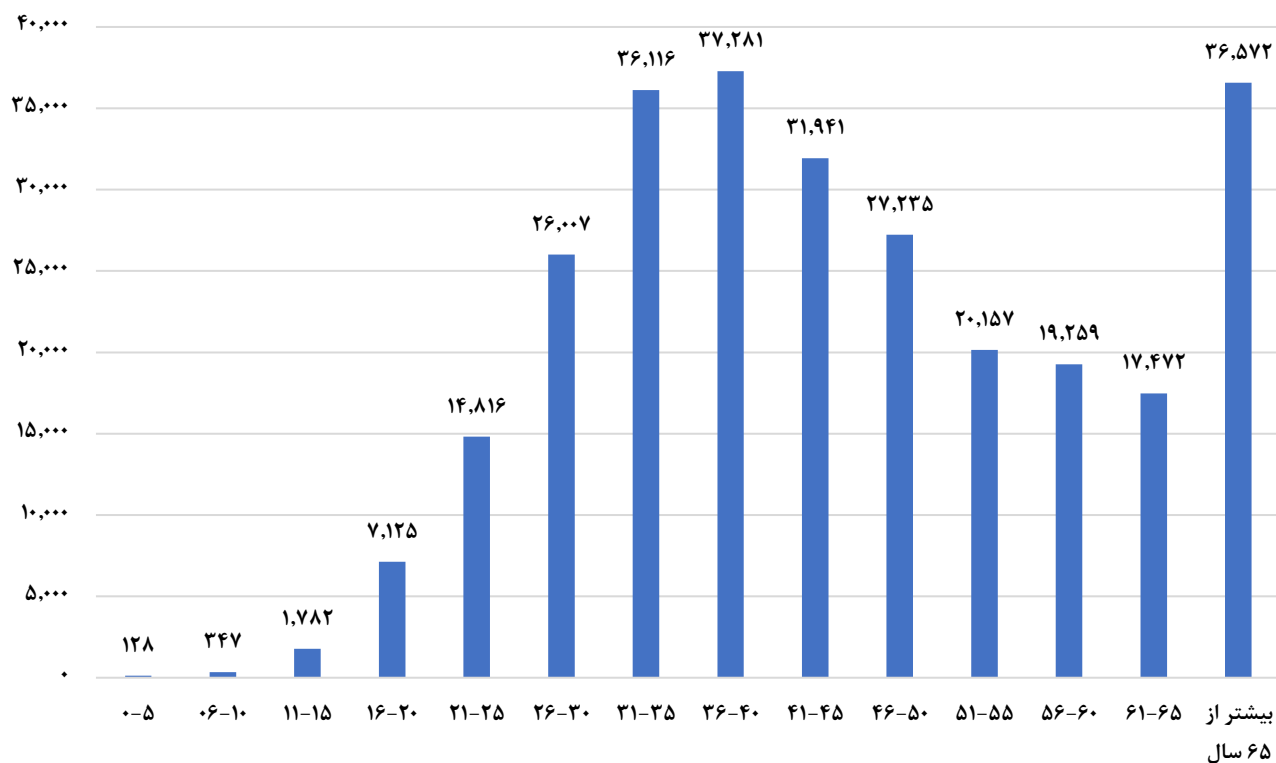
شکل ۸- دهک درآمدی زنان سرپرست خانوار

چنانچه در شکل ۸ مشاهده می شود بیشترین تعداد تحت پوشش به ترتیب متعلق به دهکهای درآمدی یک، دو و سه و.. می باشد که این ترتیب تا دهک ۱۰ ادامه دارد. بدلیل اینکه آخرین مبادله اطلاعات دهک های درآمدی در اسفند ۱۴۰۱ انجام شده است، در این نمودار اطلاعات ۶,۸ درصد از جامعه تحت پوشش معادل ۱۸,۶۹۱ نفر که بعد از اسفند ۱۴۰۱ به لیست مستمری اضافه شده، نامشخص بوده اند که در گزارش کلیک ویو با عبارت Null نمایش داده می شوند. ۷۸ درصد زنان سرپرست خانوار تحت پوشش در دهک های درآمدی ۱ تا ۵ هستند. و ۸ درصد زنان سرپرست خانوار تحت پوشش در دهک های درآمدی ۸ تا ۱۰ هستند.

جدول ۳- تعداد زنان سرپرست خانوار بر حسب دهک های درآمدی

نسبت زنان سرپرست خانوار تحت پوشش در هر دهک	زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان	دهک های درآمدی
۱۰۰	۲۷۶,۲۳۸	جمع
۲۲,۱	۶۱,۰۵۰	۱
۲۱,۱	۵۸,۲۵۶	۲
۱۵,۵	۴۲,۷۸۲	۳
۱۱,۴	۳۱,۴۱۳	۴
۸,۳	۲۳,۰۲۰	۵
۶,۳	۱۷,۲۷۳	۶
۴,۴	۱۲,۰۸۹	۷
۲,۵	۶,۸۳۸	۸
۱,۴	۳,۸۶۶	۹
۰,۳	۹۶۰	۱۰
۶,۸	۱۸,۶۹۱	نامشخص

۷. رده سنی زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان

شکل ۹- رده سنی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش

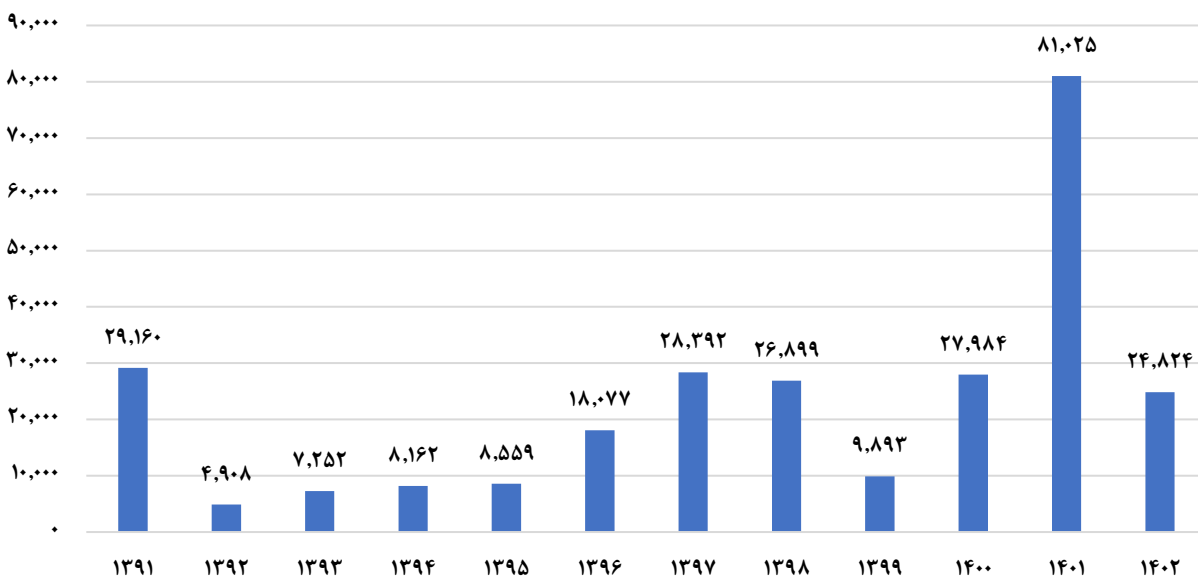
چنانچه در نمودار شکل ۹ و جدول ۴ مشاهده می شود ۹۶,۴۵۷ نفر معادل ۳۵ درصد زنان سرپرست خانوار تحت پوشش در بازه سنی ۳۶ تا ۵۰ سال قرار دارند.

جدول ۴- رده سنی زنان سرپرست خانوار ثبت شده در سیستم

تعداد	رده سنی
۱۲۸	۰-۵
۳۴۷	۰۶-۱۰
۱,۷۸۲	۱۱-۱۵
۷,۱۲۵	۱۶-۲۰
۱۴,۸۱۶	۲۱-۲۵
۲۶,۰۰۷	۲۶-۳۰
۳۶,۱۱۶	۳۱-۳۵
۳۷,۲۸۱	۳۶-۴۰
۳۱,۹۴۱	۴۱-۴۵
۲۷,۲۳۵	۴۶-۵۰
۲۰,۱۵۷	۵۱-۵۵

۱۹.۲۵۹	۵۶-۶۰
۱۷.۴۷۲	۶۱-۶۵
۳۶.۵۷۲	۶۶ سال و بیشتر

۸. زمان ثبت مستمری و پشت نوبت

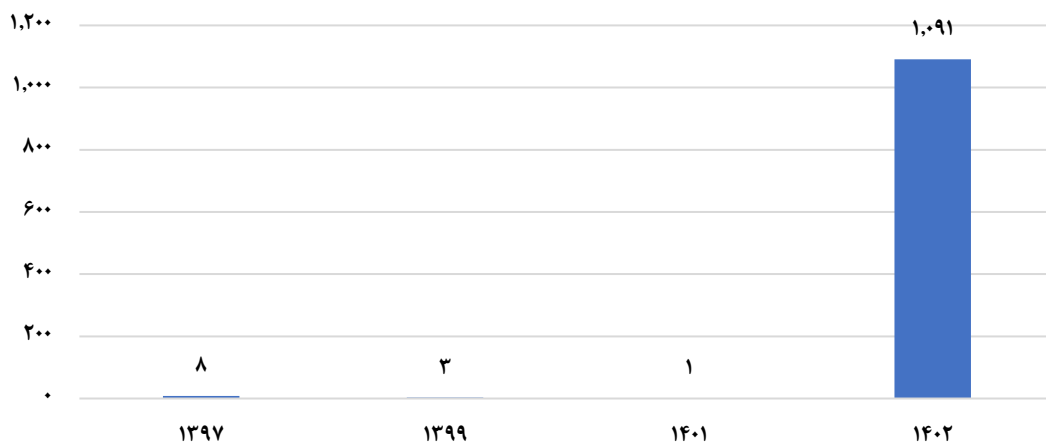
شکل ۱۰ - نمودار زمان ثبت مستمری

در نمودار شکل ۱۰ تعداد درخواستهای مستمری ثبت شده در سیستم از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲ نمایش داده شده است.

جدول ۶- تعداد و درصد مستمری تایید شده در سنوات ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۲

سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲
تعداد	۲۹,۱۶۰	۴,۹۰۸	۷,۲۵۲	۸,۱۶۲	۸,۵۵۹	۱۸,۰۷۷	۲۸,۳۹۲	۲۶,۸۹۹	۹,۸۹۳	۲۷,۹۸۴	۸۱,۰۲۵	۲۴,۸۲۴
درصد	۱۰,۶	۱,۸	۲,۶	۳,۰	۳,۱	۶,۶	۱۰,۳	۹,۸	۳,۶	۱۰,۲	۲۹,۴	۹,۰

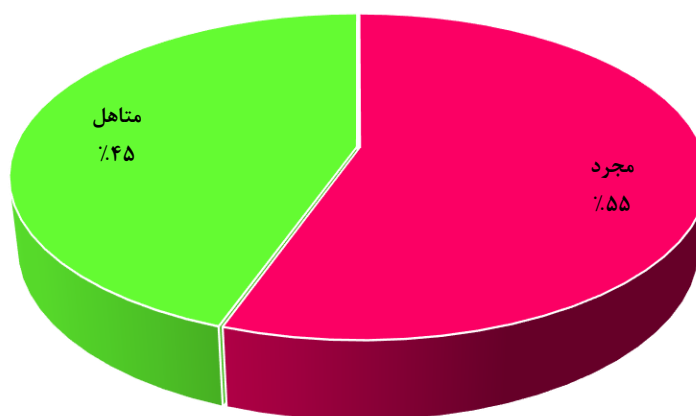
چنانچه مشاهده می‌شود ۲۹,۴ درصد از برقراری مستمری ها در سال ۱۴۰۱ بوده است که بیشترین تعداد در طی ۱۲ سال اخیر می باشد. و به ترتیب در سال ۱۳۹۱، ۱۰,۶ درصد و سال ۱۳۹۷، ۱۰,۳ درصد و در سال ۱۴۰۰ ۱۰,۲ درصد تحت پوشش مستمری قرار گرفته اند. در طی سنوات ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، ۳۸,۴ درصد به جامعه تحت پوشش مستمری اضافه شده است.

شکل ۱۱ - نمودار زمان ثبت پشت نوبت مستمری

در نمودار شکل ۱۱ اطلاعات ثبت پشت نوبت مستمری را در سنوات مختلف نشان می دهد. از سال ۱۳۹۷ تعداد ۸ درخواست مستمری ثبت شده اند که هنوز برقراری مستمری اتفاق نیافتاده است.

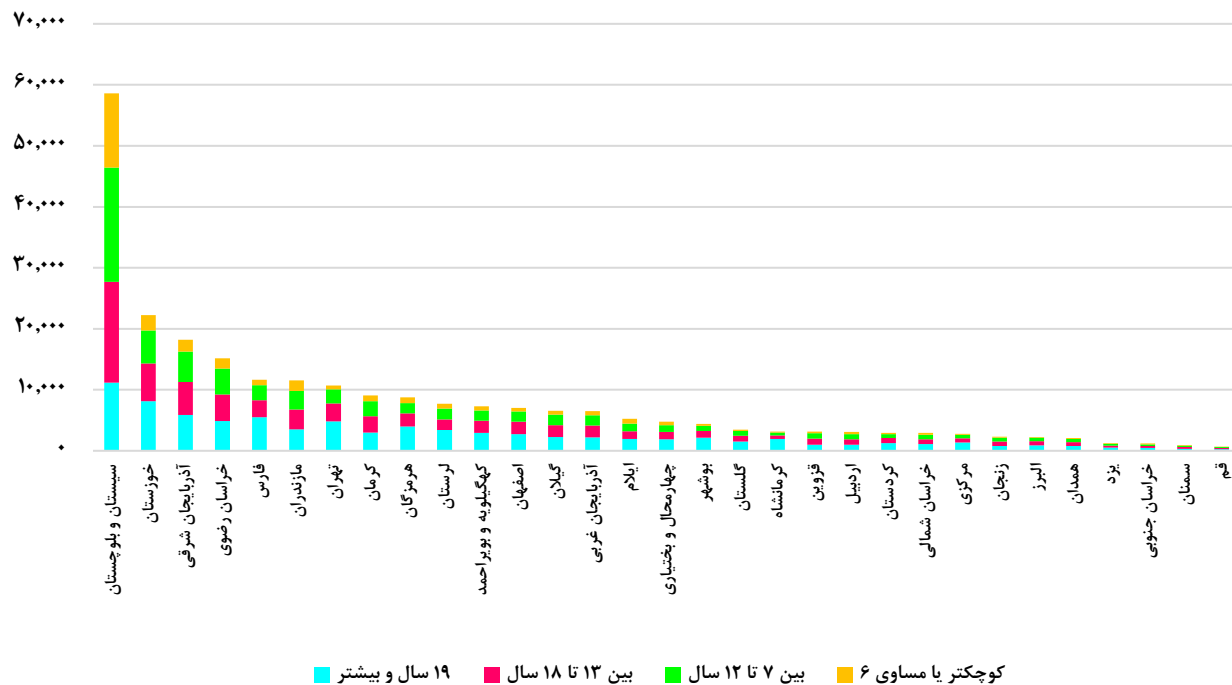
۹. وضعیت تاهل

شکل ۱۲ - نمودار وضعیت تاهل زنان سرپرست خانوار

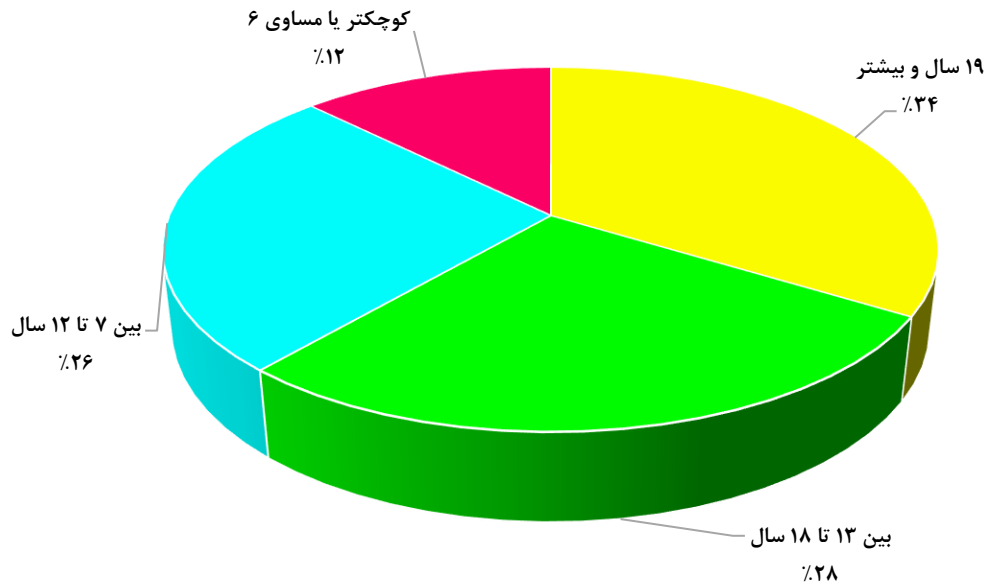
همان طور که در شکل ۱۲ مشاهده می شود ۵۵ درصد زنان سرپرست خانوار مجرد و ۴۵ درصد متاهل می باشند.

۱۰. فرزندان زنان سرپرست خانوار

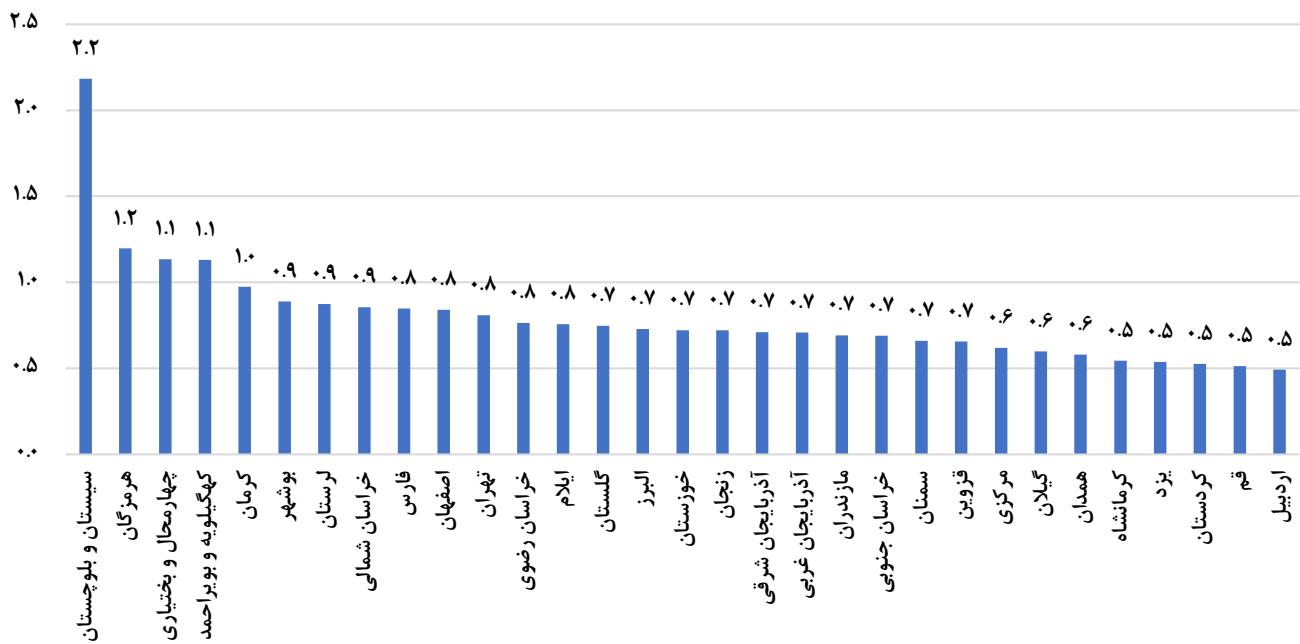

شکل ۱۳- گزارش تعداد فرزندان زنان سرپرست خانوار مستمر بگیر

در نمودار شکل ۱۳، تعداد فرزندان زنان سرپرست خانوار به تفکیک استان و رده سنی فرزندان نمایش داده شده است.

شکل ۱۴- نمودار نسبت رده سنی فرزندان

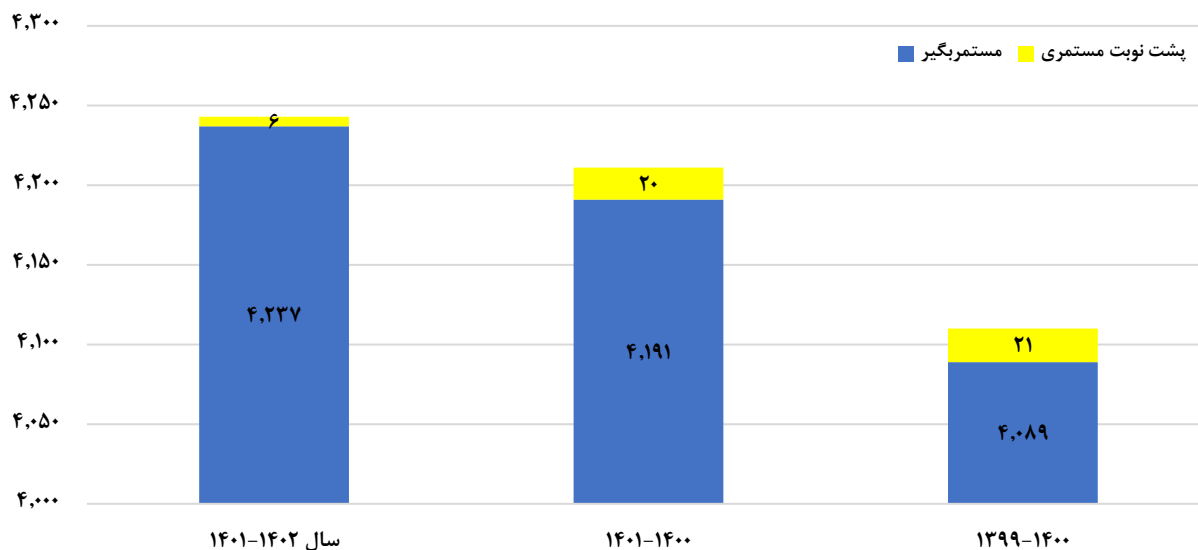

شکل ۱۵- گزارش میانگین تعداد فرزندان زنان سرپرست خانوار

با مقایسه این تعداد با تعداد زنان سرپرست خانوار تب اول، اطلاعات نمودار شکل ۱۵ بدست می آید و چنانچه مشاهده می شود استان سیستان و بلوچستان با میانگین ۲,۲ نفر فرزند برای هر زن سرپرست خانوار، استان هرمزگان با میانگین ۱,۲ نفر فرزند برای هر زن سرپرست خانوار، و استانهای چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد با ۱,۱ نفر فرزند برای هر زن سرپرست خانوار، بیشترین تعداد فرزند برای خانوار زن سرپرست

خانوار را در سامانه دارند. استانهای اردبیل، قم، کردستان، یزد و کرمانشاه با میانگین ۰,۵ فرزند برای هر زن سرپرست خانوار کمترین تعداد فرزند ثبت شده برای زنان سرپرست خانوار را دارا می باشند.

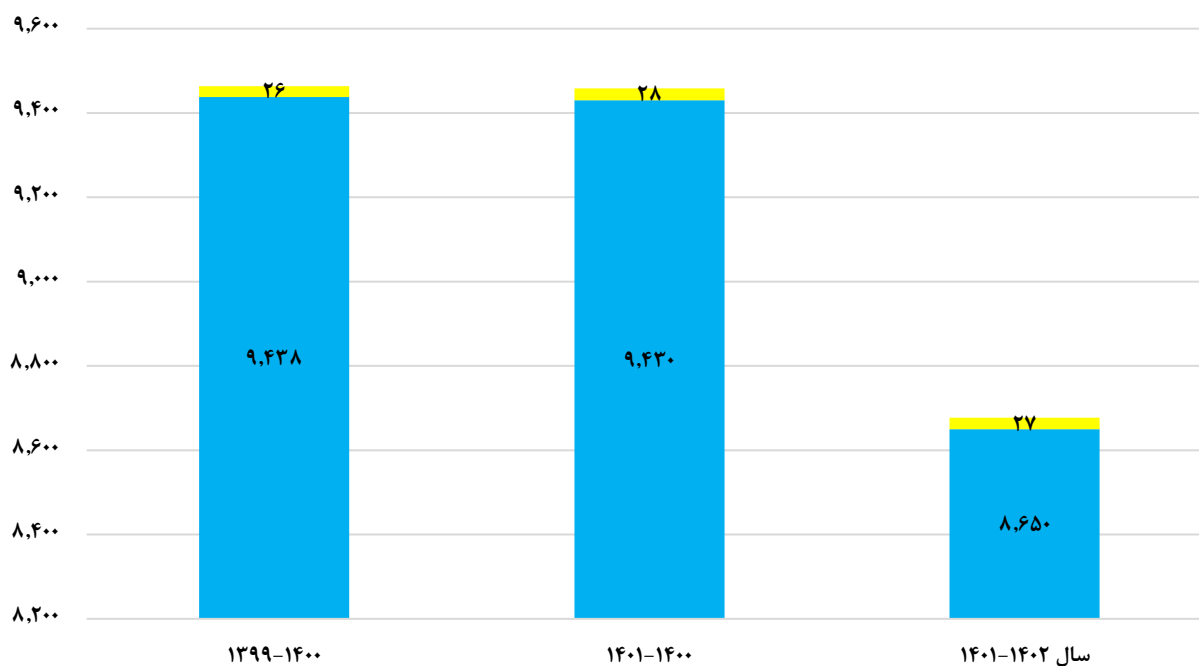
۱۱. زنان سرپرست خانوار بهره مند از کمک هزینه شهریه دانشجویی

شکل ۱۶- نمودار تعداد زنان سرپرست خانوار دانشجوی

در نمودار شکل ۱۶ تعداد زنان سرپرست خانوار که در سنوات تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ و ۱۴۰۱-۱۴۰۰ و ۱۴۰۲-۱۴۰۱ دانشجوی بوده اند به تفکیک سال تحصیلی آمده است. بطور تقریبی هر ساله ۴۲۰۰ زن سرپرست خانوار دانشجوی وجود داشته است.

زنان سرپرست خانوار دارای فرزند دانشجوی

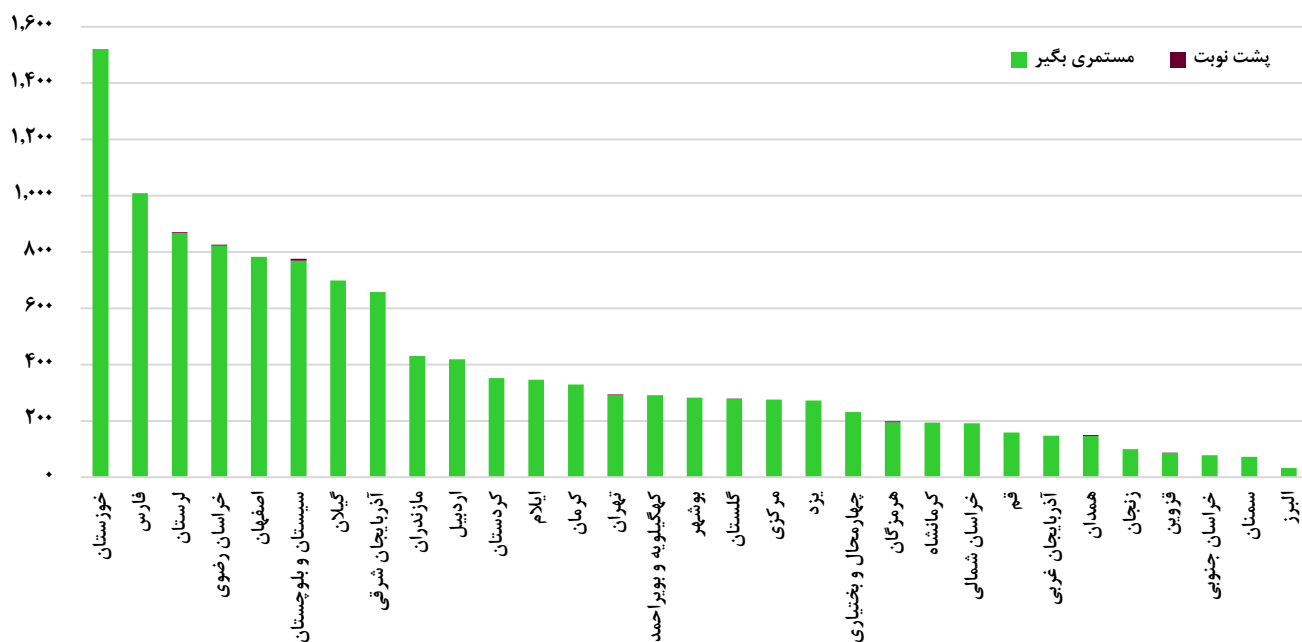
شکل ۱۷- گزارش تعداد زنان سرپرست خانوار دارای فرزند دانشجوی

تعداد ۲۷,۵۱۸ نفر از فرزندان زنان سرپرست خانوار تحت پوشش حمایت کمک هزینه دانشجویی می باشند که به تفکیک سنوات نشان داده شده است.

۱۲. زنان سرپرست خانوار و معلولیت

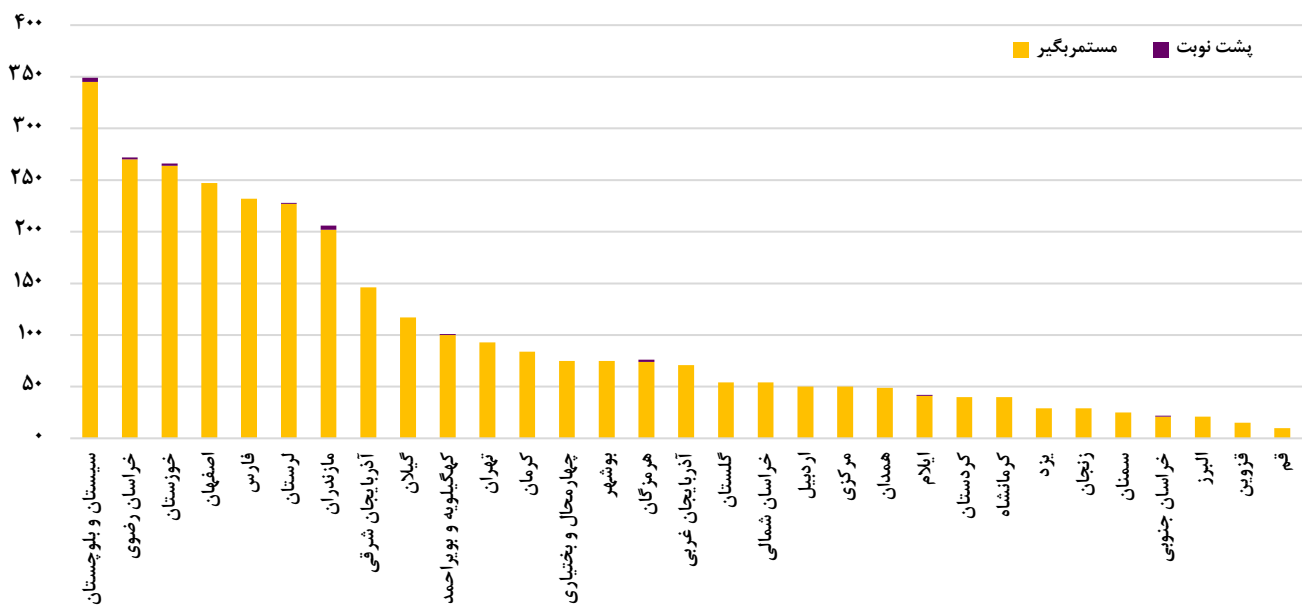
در این گروه گزارش، تعداد زنان سرپرست خانوار دارای معلولیت در قالب دو نمودار ستونی به نمایش گذاشته شده است.

استانهای خوزستان، فارس و لرستان بیشترین زنان سرپرست خانوار دارای معلولیت را دارا می باشند. و استانهای البرز، سمنان و خراسان جنوبی کمترین تعداد را دارند. (شکل ۱۸)

شکل ۱۸- گزارش تعداد زنان سرپرست خانوار دارای معلولیت

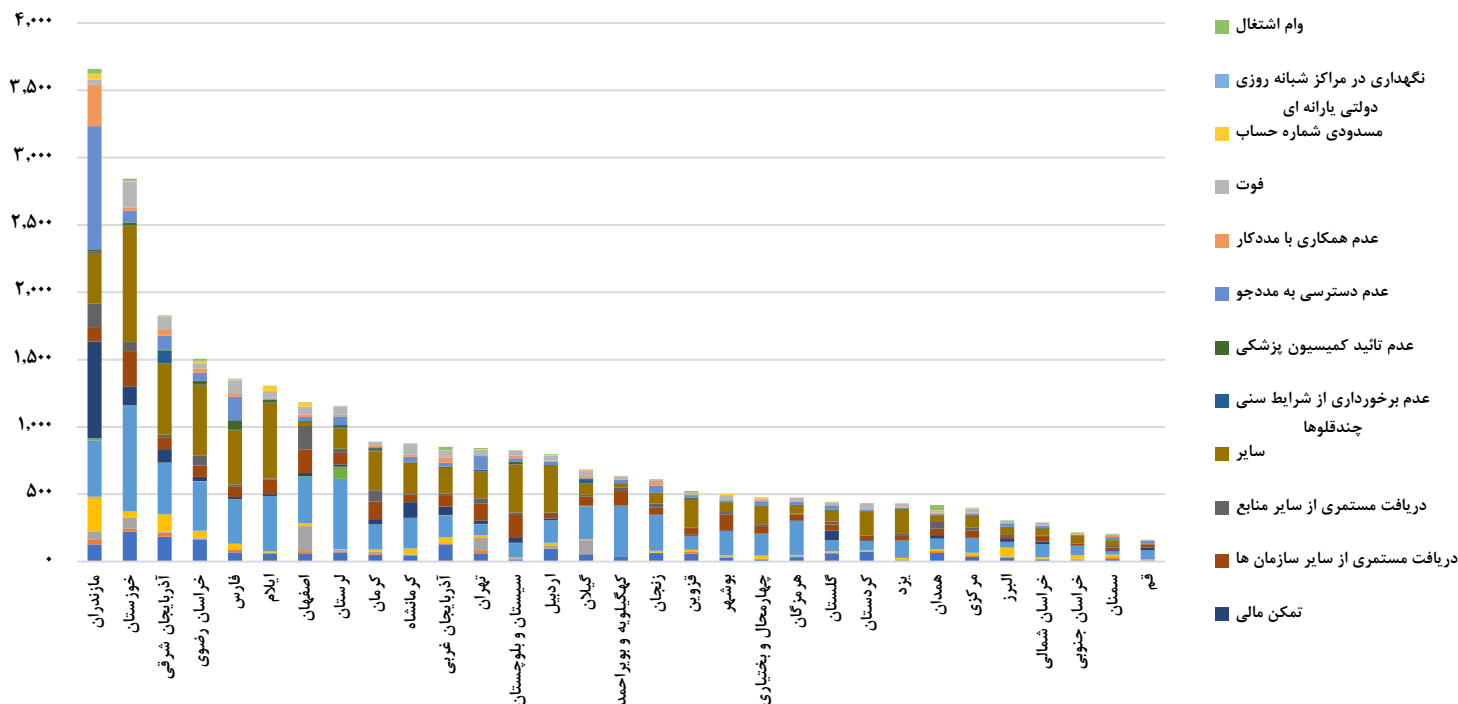
و در گزارش بعدی نیز، تعداد زنان سرپرست خانوار دارای فرزند معلول نمایش داده شده است. در این نمودار استانهای سیستان و بلوچستان، خراسان رضوی و خوزستان بیشترین تعداد فرزندان معلول زنان سرپرست خانوار و استانهای قم، قزوین و البرز کمترین تعداد فرزندان معلول زنان سرپرست خانوار را می‌باشند.

شکل ۱۹- گزارش تعداد زنان سرپرست خانوار دارای فرزند معلول

۱۳. قطع مستمری

و در بخش آخر این کشور، مستمری زنان سرپرست خانوار بازتوان شده از چرخه حمایت در جدولی با سه ستون "تاریخ قطع"، "دلیل قطع" و "تعداد" نمایش داده می شود.

شکل ۲۰- نمودار تعداد زنان سرپرست خانوار بازتوان شده

همانطور که در شکل ۲۰ مشاهده می شود، بیشترین تعداد زنان سرپرست خانوار بازتوان شده در سال ۱۴۰۲، مربوط به استان های مازندران، خوزستان و آذربایجان شرقی می باشد. کمترین تعداد زنان سرپرست خانوار بازتوان شده در سال ۱۴۰۲ مربوط به استان های قم، سمنان و خراسان جنوبی می باشد.